

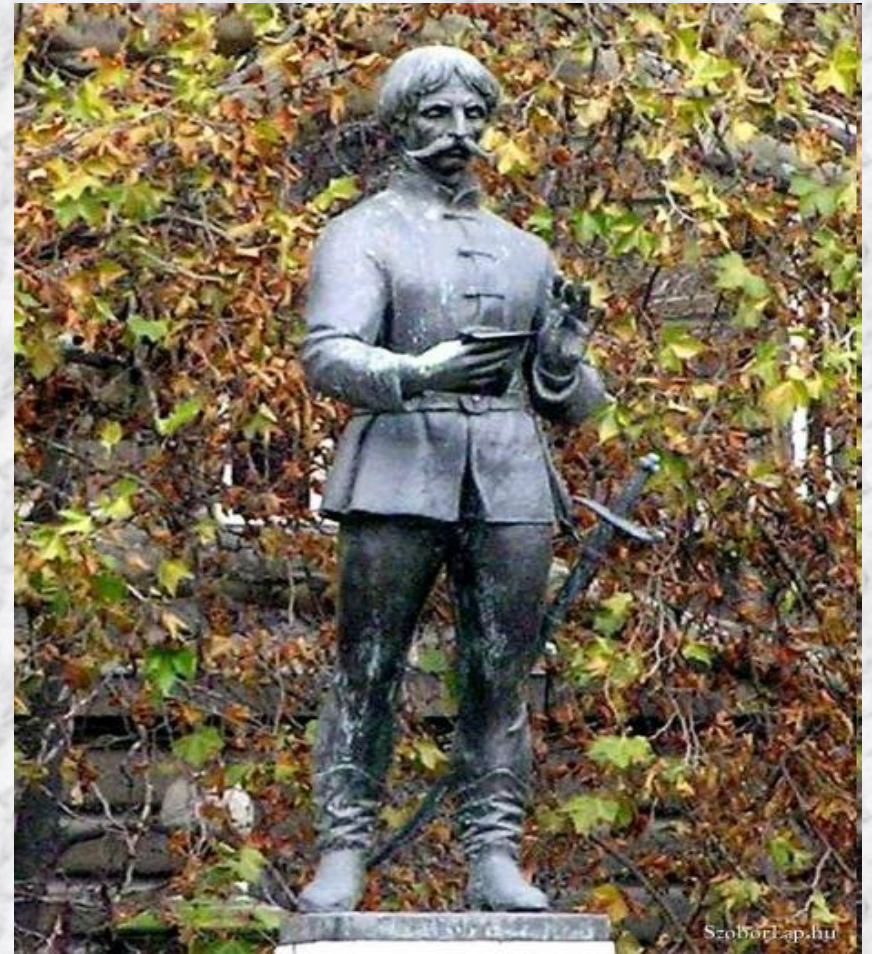
Kronológia

- **1520–1566. Szulejmán szultán**
- **1456. Nándorfehérvár eleste**
- **1526. aug. 29. Mohács**
- **1532. Kőszeg ostroma**
- **1541. Buda a töröké**
- **1552. Eger ostroma**
- **1594. Esztergom ostroma**

Irodalmunk Janus Pannoniustól Balassiig

- **A latin nyelvű humanista irodalom a 15. században**
- Vitéz János levelei (1451)
- Thuróczy János és Anonio Bonfini történelmi munkái
- A reformáció előtti **magyar nyelvű egyházi irodalom** fontos alkotása a
- **Karthauzi Névtelen** 1526-os keltezésű **prédikációskönyve**
- **Magyar nyelvű irodalom a reformáció jegyében – „a magyar nyelv felfedezése”**
- **Komjáthy Benedek**: *Szent Pál leveleinek* fordítása (1533)
- **Pesti Gábor**: *Aesopus meséinek* fordítása (1536)
- **Sylvester János** (1504?–1555?)
- *Újszövetség* fordítása (1541)
- Latin nyelvtana (1539) a magyar nyelv első rendszerezése is
- Felfedezi, hogy lehet magyarul időmértékes verset írni
- **Magyar nyelvű világi irodalom:**
- drámaátköltés (Bornemisza: Szophoklész *Elektrája*)
- tanítómesék, példázatok (Heltai Gáspár: *Száz fabula*)
- széphistóriák (szerelmi és lírai történetek, Ilosvai Selymes Péter: *Toldi Miklósról...*, Gyergyai Albert: *Árgirus királyfiról...*) históriás énekek (Tinódi Lantos Sebestyén: *Krónika*)
- 1590: **Károli Gáspár** teljes magyar **bibliafordítása** (Vizsoly)

Balassi Bálint (1554-1594)

- Zólyom várában született. (Ma Zvolen, Szlovákia, közel Besztercebányához)
- Az ország egyik leggazdagabb családjának fia.
- Neveltetését kiskorában Bornemisza Péter irányítja.
- 11 éves korától Itáliában tanul.
- Apja halála után rokonai kiforgatják az örökségéből.
- Ettől kezdve élete szakadatlan harc az örökség visszaszerzéséért, a nevéhez méltó életért.
- Balassi számára a megnyugvást csak életének utolsó éveit hozzák el; a végvári harcok időszakában tudni, ki ellenség és ki jóbarát, s kiért folyik a harc.

- **Meghatározó élménye Ungnád Kristófné Losonczy Anna iránt érzett szerelme. Hat évig tart a kapcsolat.**
- **Ezután Balassi unokatestvérét, Dobó Krisztinát veszi feleségül.**
- **Az érdekből kötött házasságot a pápa felbontja, s ekkor Balassi újra Annát szeretné feleségül venni.**
- **Az időközben özvegyé lett Losonczy Anna azonban nem kezdi újra a kapcsolatot. Lengyelországban ismerkedett meg életének másik nagy szerelmével, Wesselényiné Szárkándy Annával, akit verseiben Céliának nevez. Esztergom ostrománál hal hősi halált.**

Költészetének megközelítései:

- **Ha verseit időrendbe állítjuk, azok kirajzolják a költő életútját.**
- **Nehézége ennek a felfogásnak, hogy nem tudjuk pontosan a versek keletkezési helyét; életében egyetlen verse sem jelent meg nyomtatásban, csak másolatokban terjedtek.**

- **Alapvetően tematikus költőnek tartják Balassit**
- **istenes, szerelmes és vitézi énekeket írt.**
- **A költői életmű valóban erre a három pillérrre épül, legfeljebb nem azonos mértékben, hiszen vitézi ének csak néhány darab van.**

- **Balassi dallamra írta a verseit**
- **ám ezek a dallamok ma már szinte kivétel nélkül rekonstruálhatatlanok**
- **csak a nótajelzés maradt fenn**
- **amint távolodik a dallamtól, úgy lesznek versei összefogottabbak**
- **a külsődleges dallam helyét a szövegdallam, a szövegzene veszi át, s a versek terjedelme is rövidül.**

- **Balassi tudatos költő; a kor egyik legműveltebb embere.**
- **Kilenc nyelven beszélt és írt**
- **Ismerte**
 - **az antik költőket**
 - **A humanista költői törekvéseket**
 - **az európai líra fejlődéstörténetét**
 - **kora köz- és népköltészetét.**

- Balassi 33 éves korában megszerezni akarta költészetét, kötetet akart kiadni.
- Feltevése szerint a kompozíció számmisztikán alapult volna.
 - A bevezető ének egy szentháromsághimnusz lett volna, mely 99 (3X33) sorból áll.
 - Ezt követte volna 33 istenes, 33 szerelmes és 33 vitézi ének.
 - Ez a kötet a dantei modellre épült volna, erősen középkori jelleggel.

- **A 33 év kitüntetett voltát az is jelzi, hogy ekkor festette meg arcképét.**
- **Erre az időpontra esik az úgynevezett Balassi strófa kialakítása is**
- **(= 3 db 19 szótagos sor meghatározott belső és végrímeikkel;**
- **képlete:**
- **6a 6a 7b / 6c 6c 7b / 6d 6d 7b**

Balassi-strófa

„Vitézek mi lehet	6a
ez széles föld felett	6a
szébb dolog az végeknél?	7b
Holott kikeletkor	6c
az sok szép madár szól,	6c
kivel ember ugyan él;	7b
Mező jó illatot,	6d
az ég szép harmatot	6d
ád, ki kedves mindennél.”	7b

Balassi-strófa variánsa

Adj már csendességet, 6a

lelki békességet, 6a

mennybéli Úr! 4b

Bujdosó elmémet 6a

ódd bútól szívemet, 6a

kit sok kín fúr! 4b

...

Istenes versek:

- Világirodalmi szinten hoz újat istenes költészetével.
- A protestáns prédikátorköltők közösségi érvényű és érdekű megszólalásaival szemben Balassi mint egyén, mint egyed áll kapcsolatban Istennel.
- Vallásossága felekezeten kívüli, felekezetek feletti vallásosság.
- Az istennel való újfajta alaphelyzet újfajta költői megoldásokat hoz létre. (már csak Ady Endrénél lesz ilyen szintű)

Adj már csendességet...

- A vers könnyörgés.
- Az élet harcaiban, küzdelmeiben megfáradt ember könnyörög békességért, a lélek nyugalmaért.
- A kérés egyszerre irányul a földi életre és a végső csendességre, nyugalomra, a halálra és a halál utáni létre.
- A vers szövegkohézióját jelentésbeli és grammatikai szinten is az egyes szám második személyű, felszólító módú igealakok adják.
- A második versszakban a halmozás a várakozásteli lelkiállapotot és a sürgetést jelzi.
- Szerkezete: Az első két versszak az exozíció, mely az odafordulást, a megszólítást és a könnyörgés tárgyát tartalmazza. A 3., 4., 5., 6. versszak az érvelés.

Adj már csendességet...

- Balassi Isten végtelen irgalmasságára hivatkozik, ez képezi az érvelés alapját.
- Maga az érvelés is közismert fordulatokra épül, s költői eszközei is némileg szokványosak (ellentét, költői kérdés). A 7., 8. versszak a zárlat, újból megismétli –a bizalom jegyében – a könyörgés tárgyát.
- A 7. versszak metaforái jelzik Balassi költői nagyságát, az újfajta viszonyból megszülető újfajta és sajátos egyéni képeket.

Kiben bűne bocsánataért könyörgött

(Bocsásd meg Úristen...)

- Kiemelt fontosságát a ciklusban elfoglalt helye jelzi.
- Az ifjúságából a felnőttkorba lépő költő könyörög kegyelemért, esedezik bűnbánatért.
- Az érvelő rész (argumentáció) viszonylag hosszú
- A személyes hang, az egyéni argumentáció csak a költő voltra történő hivatkozásnál jelenik meg.
- Balassi értelmezésében az ember kiszolgáltatottja mind a világ csábításainak, mind az ördög kísértéseinek. Hiába tusakodik ezekkel a lírai én, Isten kegyelme nélkül képtelen ellenállni.
- A vers akrosztikont tartalmaz.

Szerelmes versek:

- Az istenes versekhez képest konvencionálisak, de a magyar líra történetében úttörő jelentőségűek.
- Balassi megteremti, honosítja a provanszál trubadúrlíra verstípusait, beépíti költészetébe a virágénekeket, a népköltészet fordulatait.
- Merít a populáris regiszter szerelmi daltípusaiból is.
- És éppen ezáltal, hogy hagyományt követ, lesz hagyományteremtő a magyar líra történetében.
- Verstípusok:
 - a.) Lovagi bókoló, udvarló verstípus
 - b.) Virágének latrikánus és arisztokratikus változata
 - c.) Tavaszdal, májusdal, táncdal
 - d.) Albavers vagy hajnalvers (alba = fehér) (lásd: Shakespeare: Romeo és Julia)
- Verseinek hagyományos voltát az is jelzi, hogy szerelmeit antik-humanista hagyomány alapján nevezi el.

Hogy Júliára találja... (39.)

- A provanszál trubadúrlíra, az udvarló-, bókoló verstípus legszebb darabja a magyar költészetben.
- A kezdő- és záróstrófában megalkotott szituáció a lovagi költészet szerelemeszményét tükrözi
- a hölgy felette áll udvarlójának, a szerelem egyoldalú, a jutalom csak egy mosoly.
- A köztes strófákban metaforahalmozással érzékelteti Balassi szerelmének nagyságát.
- A virágképek egyszerre kerülhettek be a versbe a népdalokból és az arisztokratikus lovagi költészetből is.

- Ó, nagy kerek kék ég... (58.)
A kötetben a Júlia-ciklus záróverse.
- Egyéb szerelmek:
Célia-ciklus:
- Kiben az kesergő Céliárúl ír (7.)
A verset szervező természeti képek, virágmetaforika a költészet sokféle regiszteréből származhat:
 - a népköltészetből
 - Közköltészetből
 - legvalószínűbb, hogy a virágének arisztokratikus, lovagi változatából.
- Saját kezű versfüzér:
Az erdéli asszony kezéről
Hajnalban szépülnek a fák (albavers)
Fulviáról (seregszemle)

Szerelmi költészet

Fulviáról

Lettovább Juliát, s letinkább Celiát ez ideig
szerettem,
Attól keservessen, s ettől szerelmessen vígan
már búcsút vettem,
Most Fulvia éget, ki ér bennem véget, mert
tüzén meggerjedtem.

Vitézi versek:

- Balassi számára a vitézi élet és életforma a megnyugvást és az értéket jelenti.
- Személyes életében eligazodni nem tudó költő a végvári harcokban találja meg az értéket;
- itt tudja, mi a küzdelem célja, ki az ellenfél és ki a jóbarát.
- Az értékrend letisztultsága tükröződik a forma letisztultságán és zártságán is.

Egy katonanének

(Végek dicsérete; 61.)

- Középkori verstípus megújításáról van szó (lásd: Cantio de militibus pulchra = Szép ének a katonákról című vers).
- A vers az ún. hárompillérű költemények közé tartozik, melyek Komlovszki Tibor szerint meghatározóak Balassi életművében;
- több, mint tizet írt hasonló felépítésben.
- A reneszánsz harmóniára törekvése jelentkezik a számmisztikában.
- A kilenc strófából álló vers első, ötödik és kilencedik versszaka megfogalmazza a vitézi élet érték és példaadó voltát.
- A köztes strófák életképet adnak; az első felében a végvári élet egyértelmű szépségét, a második felében már a már a maga összetettségében ábrázolja.
- Verselés: Balassi-strófa.

Rimay János epicédiumában (=gyászbeszéd) ezeket a szavakat adja a haldokló Balassi szájába:

- *„Mit mondhatok? Éltem. Hol bátran, hol féltem.
Kedvvel, búval, panaszval.
Hol méltó vádlásban, több rágalmazásban,
mert egész föld foly azzal.
Vétkemben rettegettem, jómban örvendeztem,
s vigadtam az igazzal.”*